

Univerzitet u Sarajevu
Filozofski fakultet
Odsjek za orijentalnu filologiju
Katedra za turski jezik i književnost

**ATRIBUTSKA SINTAGMA U TURSKOM JEZIKU: PARTICIP NA -AN I
PROPARTICIP NA -DIK U FUNKCIJI ATRIBUTA. KONTRASTIRANJE
SA BOSANSKIM JEZIKOM**

Završni magistarski rad

Student:

Adna Hodžić

Mentor:

Prof. dr. Kerima Filan

Sarajevo, 2022

SADRŽAJ

UVOD	2
PARTICIPI	4
Particip na <i>-An</i>	6
Particip na <i>-An</i> u funkciji atributa	7
Primjeri participa čiji je korelat u apsolutnom padežu u funkciji subjekta	7
Primjeri participa čiji je korelat u akuzativu u funkciji objekta	9
Primjeri participa čiji je korelat u dativu u funkciji objekta	10
Primjeri participa čiji je korelat u ablativu u funkciji objekta	11
Primjeri participa čiji je korelat u funkciji priloške odredbe vremena	12
Primjeri participa čiji je korelat u funkciji priloške odredbe mjesta	13
Primjeri participa čiji je korelat u funkciji priloške odredbe društva	14
GLAGOLSKA IMENICA NA <i>-dik</i>	16
Primjeri proparticipa čiji je korelat u apsolutnom padežu u funkciji subjekta	19
Primjeri proparticipa čiji je korelat u akuzativu u funkciji objekta	21
Primjeri proparticipa čiji je korelat u dativu u funkciji objekta	23
Primjeri proparticipa čiji je korelat u ablativu u funkciji objekta	26
Proparticip na <i>-dik</i> čiji je korelat u funkciji priloške odredbe	27
Priloška odredba za vrijeme	27
Priloška odredba za način	28
Priloška odredba za mjesto	29
Priloška odredba dopuštanja	30
ZAKLJUČAK	31
SKRAĆENICE	32
IZVORI	33
LITERATURA	34

UVOD

Ovaj rad je koncipiran u dva dijela. U prvom dijelu se objašnjava particip na *-An* u funkciji atributa, a u drugom dijelu proparticip na *-dlk* u funkciji atributa, kao i njihovi prevodni ekvivalenti u bosanskom jeziku.

U turskom jeziku participi su glagolski pridjevi koji određuju imenicu. Oni se prema svom korelatu odnose kao atribut prema imenici. Za razliku od korelata proparticipa, korelat participa je subjekat ishodišne rečenice. Naprimjer kod konstrukcije *Giden kadın* ("Žena koja je otišla") – ishodišna rečenica je *Kadın gitti* ("Žena je otišla") – *kadın* je subjekat ishodišne rečenice i time gramatički subjekat radnje participa na *-An*. Odnosne zamjenice koje se koriste prilikom prevođenja participa jesu "koji, čiji, što",... U turskom jeziku postoje jednostavni i složeni participi, međutim ovaj rad se fokusira samo na particip na *-An*. S obzirom da participi mogu imati atributsku i predikatsku funkciju, particip na *-An* za razliku od ostalih participa može imati samo atributsku. Kada stoji ispred svoga korelata ne prima nikakve nastavke, a vrijeme zavisi od rečeničnog smisla, predikata ili priloške odrebe za vrijeme.

Glagolske imenice *-dlk* i *-AcAk* su jedna specifična vrsta participa i zbog svojih osobina koje ih izdvajaju od participa oni se nazivaju proparticipima. Proparticip na *-dlk* je glagolska imenica koji se prema svom korelatu odnosi kao atribut i kao glagol prema objektu i priloškoj odredbi. Ovaj rad se bazira samo na njenoj atributskoj funkciji, tako da ćemo o njoj i govoriti. Glavna uloga proparticipa jeste izražavanje odnosnih riječi koje u turskom jeziku ne postoje, a neke od odnosnih zamjenica koje se koriste prilikom prevođenja jesu: "kojeg, kojoj, koji, kad",... Korelat proparticipa nije subjekat ishodišne rečenice, tako da on nije ni vršilac radnje koja je u proparticipu i to je osnovna razlika između participa i proparticipa. Naprimjer kod konstrukcije *Aldığım kitap* ("Knjiga koju sam kupila") ishodišna rečenica je *Kitap aldım* ("Kupila sam knjigu"). Korelat atributske konstrukcije je *kitap* i on je u ishodišnoj rečenici objekat, a subjekat ishodišne rečenice (1. lice jednine) je vršilac radnje u proparticipu. Kada stoji ispred svog korelata on prima prisvojne nastavke koji zavise od toga ko je vršilac radnje u ishodišnoj rečenici, a prevodi se prošlim ili sadašnjim vremenom.

U ovome radu knjige koje su korištene kao korpus su: *Kürk Mantolu Madonna* – pisac Sabahattin Ali ("Madona u krznenom kaputu"), *Vurun Kahpeye* - Halide Edip Adivar ("Ubijte nevaljalicu"),

Trajik Başarı: Türk Dil Reformu - Geoffrey Lewis ("Reforma turskog jezika"), *Benim Adım Kırmızı* ("Zovem se crvena") i *İstanbul, Hatıralar ve Şehir* - Orhan Pamuk ("Istanbul: Grad, sjećanja"), *Ayran* - Sabahattin Ali (u: "Izbor iz savremene turske proze" – Mirjana Teodosijević), te primjeri iz bajki u knjizi *Türk Dünyası Masallarından Seçmeler* ("Izbor bajki iz turskog svijeta").

Kod svakog primjera iz navedenog korpusa će biti ponuđen prevod na bosanski jezik, a potom će biti detaljno izanaliziran.

PARTICIPI

Particip (latin. *participium* – dijeliti, sudjelovati) ili glagolski pridjev ima karakteristike i funkcije glagola (mogu imati glagolski lik, vrijeme, dodatke i dopune) i pridjeva (imaju funkciju atributa).

Participi u bosanskom jeziku su:

1. glagolski pridjev radni - spada u nelične glagolske oblike i služi za tvorbu složenih vremena (npr. "Jučer smo spavali do podne."), a može se koristiti i kao pridjev ("Ubrala je bijelu rascvalu ružu.")
2. glagolski pridjev trpni – spada u nelične glagolske oblike i služi za tvorbu pasiva ("Danas je bačena bomba.") i pridjeva ("Mljeveni keks pomiješajte sa puterom").

Međutim, participi u turskom jeziku se razlikuju od bosanskog i u funkciji i značenju. U turskom jeziku, participi imaju i modalno i vremensko značenje i služe za tvorbu glagolskih vremena. Pored ove predikatske funkcije participi mogu imati i atributsku funkciju (osim participa na *-yor*). U funkciji atributa stoje ispred imenice koju pobliže određuju i ponašaju se kao svi drugi pridjevi u atributskoj funkciji.

Na bosanski jezik se prevode:

- pridjevom: *geçen yıl* (prošle godine), *inanılmaz şey* (nevjerovatna stvar)
- rečenicom: *Yanında oturan kız benim arkadaşımdır.* (Djevojka koja sjedi pored tebe je moja prijateljica). Takve rečenice imaju svoje dijelove, kao što su subjekat, predikat, objekat i priloška odredba.

Koraci pomoću kojih se tvori ovaj particip:

1. subjekat ishodišne rečenice staviti na kraj nove konstrukcije kao njen upravni član
2. finitni glagolski oblik prebaciti u glagolski pridjev
3. glagolski pridjev staviti neposredno ispred imenice koju određuje u svojstvu atributa.

Primjer preoblikovanja: *Yanında oturan kız benim arkadaşımdır.*

Ova rečenica proizlazi iz dvije rečenice, a to su: *Yanında [bir] kız oturuyor. [Bu] kız benim arkadaşımdır.* Ako se ove dvije rečenice žele preoblikovati u jednu u kojoj bi *Yanında [bir] kız oturuyor* pobliže odredio sintagmu *benim arkadaşımdır*, proces je ovaj: rečenica koja će u novom iskazu imati funkciju atributa dolazi ispred imenice koju pobliže opisuje > *Yanında kız oturuyor*

*kız benim arkadaşım*dir. Da bi rečenica mogla preuzeti funkciju atributa potrebno je da se promijeni njen finitni glagolski oblik u glagolski pridjev: *Yanında kız oturan kız benim arkadaşım*dir. Međutim ovakva rečenica je negramatična u turskom jeziku, jer se pojavljuje suvišni element *kız*. U ovoj dobivenoj konstrukciji rečenicu čini *kız benim arkadaşım*dir, tako da se suvišni element *kız* nalazi u prednjem dijelu jezičke konstrukcije, odnosno u atributu. Ukidanjem tog suvišnog elementa primjer poprima oblika *Yanında oturan kız benim arkadaşım*dir.

Prilikom prevoda ovakve turske konstrukcije na naš jezik rečenicom koriste se odnosne zamjenice "koji, čiji",... Odnosna zamjenica "čiji" uvodi atributske klauze sa prisvojnim značenjem, a u istoj ulozi se upotrebljava oblik zamjenice "koji". Naprimjer: "Čovjek čiji sin studira na Filozofskom fakultetu radi u ambasadi." "Djevojka koja se udala prije dva dana udala, danas se rastavila od muža."

Zamjenica ili imenica uz koju se uvrštava odnosna rečenica, kao njen atribut, se zove antecedent.¹ U primjeru *oynayan çocuk* (dijete koje se igra) - *çocuk* je antecedent ili korelat.

U turskom jeziku postoje jednostavne i složene forme participa. To su:

1. jednostavne:

- a) *-an*
- b) *-acak*
- c) *-miş*
- d) *-r*

2. složene:

- a) *-acak olan*
- b) *-miş olan*
- c) *-makta olan*

---

¹ Ekrem Čaušević, *Ustroj, sintaksa i semantika infinitivnih glagolskih oblika u turskom jeziku*, Ibis grafika d.o.o, Zagreb, 2018, str. 190

Particip na **-AcAk** – njime se označava buduća radnja, radnja koja se namjerava ili se treba izvršiti nakon momenta govora, npr. *Dün şehirde içecek su kalmadı.* (Jučer je u gradu nestalo vode za piće.). Iako je u aktivnom liku, ponekada particip na **-AcAk** može imati kvazipasivno značenje, npr. *Okuyacak kitabın var mı?* (Imaš li kakvu knjigu za čitanje?).

Particip na **-AcAk olan** – upotrebom ovog participa korelat je uvijek poznat i konkretan, npr. *Bugün gelecek olan misafir büyükelçilikte çalışıyor mu?* (Da li gost koji treba danas da dođe radi u ambasadi?)

Particip na **-mİş** – njime se označava svršena radnja čije posljedice ili rezultati sežu sve do momenta govora. Zbog značenja rezultativnosti često dobiva značenje pridjeva, npr. *Babam çürümüş meyveyi attı.* (Moj otac je bacio istruhlo voće.)

Particip na **-mİş olan** – korištenjem ovog participa rezultati i posljedice radnje se naglašavaju i fokusiraju, a njegov korelat je uvijek poznat i konkretan, npr. *Çocuğunu yitirmiş olan anne üç gün ağlıyordu.* (Majka koja je izgubila svoje dijete je plakala tri dana.)

Particip na **-r** – s obzirom da označava trajno svojstvo, najčešće ima značenje pridjeva, npr. *Ablam bana su geçirmez ayakkabıyı aldı.* (Sestra mi je kupila vodootporne cipele.)

Particip na **-mAktA olan** – označava se trajna radnja koja se odvija u prošlosti i sadašnjosti (stalno, sve vrijeme) npr. *Parkta dolaşmakta olan kadını dün ve bugün görmedim.* (Ni jučer ni danas nisam vidjela ženu što (stalno) šeta po parku.)

Particip na **-An**

U ovom dijelu rada ćemo se fokusirati na jednostavnu formu participa na **-An**. Ono što ga izdvaja od drugih participa jeste što može imati samo atributsku funkciju, dok ostali mogu imati i predikatsku i atributsku.

Particip na **-An** je veoma produktivan i označava radnju koja se predmetu ili licu pripisuje kao svojstvo koje nije strogo ograničeno vremenom.² Tvorí se dodavanjem sufiksa *-(y)an/(y)en* na jednostavnu ili proširenu glagolsku osnovu. Stoji ispred imenice na koju se odnosi i ne prima nikakve nastavke, bez obzira koje lice i broj su u pitanju. Označava sadašnje i prošlo vrijeme, a sa priloškom oznakom vremena može označavati i buduće vrijeme. Vrijeme participa se određuje prema predikatu, priloškoj oznaci vremena i rečeničnom smislu.

---

² Slavoljub Đinđić, *Udžbenik turskog jezika*, IRO Naučna knjiga, Beograd, 1989, str. 272

Naprimjer:

Yarın ödevini getirmeyen öğrencilere ceza verilecek. – Bit će kažnjeni učenici koji sutra ne donesu zadaće.³

Dün gelen öğrencinin ismini bilmiyor. – On ne zna kako se zove učenik koji je jučer došao.

Karşımda duran kadın kim? – Ko je žena koja stoji preko puta mene?

O kitabı yazan yazar benim babamdır. – Pisac koji je napisao onu knjigu je moj otac.

Bu ofiste çalışan öğretmeni gördün mü? – Jesi li vidio profesora koji radi u ovoj kancelariji?

S obzirom da se na predikative *var* i *yok* ne može dodati nastavak za particip, oni se nadoknađuju participom prezenta glagola *olmak*, npr. *Arabası olmayan kadın* (žena koja nema auto), *bir oyuncuğu olan çocuk* (dijete koje ima jednu igračku).

Negativan oblik se tvori dodavanjem sufiksa *-ma/me*, npr. *gelmeyen* (onaj koji ne dolazi/koji nije došao), *uyumayan* (onaj koji ne spava/koji nije spavao).

Particip na -An u funkciji atributa

Korelat, tj. imenica koju particip određuje kao njen atribut je gramatički subjekat radnje koju particip označava.⁴ Tako će ishodišna rečenica gramatičke konstrukcije *ağlayan kadın* biti *kadın ağladı* ili *kadın ağlıyor*. Kada ovaj particip stoji ispred imenice na koju se odnosi, on na sebe ne prima nikakve nastavke bez obzira na padež i broj imenice, npr. *koşan çocuklar*. U književnim tekstovima, koji su korišteni za ovaj rad, pronađeni su primjeri participa na *-An* čiji je korelat u različitim padežima i ima različitu funkciju u rečenici. U primjerima se može vidjeti mali broj onih u kojima particip na *-An* izražava sadašnje vrijeme iz razloga što je u tekstovima na kojim se radilo malo takvih primjera.

Primjeri participa čiji je korelat u apsolutnom padežu u funkciji subjekta

- *Günlerdir sivrisinek yüzünden uykusuz kalan ayı derin bir uykuya dalmış.* (TDMS, 70)

³ E. Čaušević, *Ustroj, sintaksa i semantika...*, str. 202

⁴ Kerima Filan, Neobjavljena predavanja iz predmeta *Sintaksa infinitivnih formi* održanih u akademskoj 2020/21.

Medvjed koji zbog komarca danima nije zaspao, utonu u dubok san.

- Upravni član sintagme (koji je ujedno i subjekat rečenice) je *ayı* (medvjed), a njegov atribut je *uykusuz kalan* (koji nije zaspao). Kada bi se pogledala dubinska struktura ishodišne rečenice ona bi bila ovakva: *Ayı günlerdir sivrisinek yüzünden uykusuz kalmış. Ayı derin bir uykuya dalmış*. Prilikom uvrštavanja prva rečenica je uvrštena u drugu tako da je ova atributska rečenica povezana sa glavnom odnosnom zamjenicom "koji". Finitni glagolski oblik (*uykusuz kalmış*) je prešao u oblik glagolskog pridjeva kako bi se oblikovao atribut i on stoji neposredno ispred imenice koju određuje u svojstvu njenog atributa - *uykusuz kalan ayı*. Predikat *uykusuz kalmış* ima prilošku odredbu za vrijeme (*günlerdir*) i uzrok (*sivrisinek yüzünden*). U novoj konstrukciji one se odnose na glagolsku radnju u glagolskom pridjevu *uykusuz kalan* i one stoje ispred tog glagolskog pridjeva. Sintagma *uykusuz kalan ayı* je prevedena u prošlom vremenu zbog finitnog glagola koji pokazuje to vrijeme (*uykuya dalmış*), a prema kojem se ona i ravna.

- *Orada sessizlikle **duran** siyah **kütle**, içine isimsiz bir eza veriyor, müphem bir şekilde korkutuyordu.* (VK, 21)

Crna masa, koja je tamo ćutljivo stajala, stvarala joj je neku neobičnu tegobu i na jedan nejasan način je plašila.

- Subjektat navedene rečenice, odnosno korelat sintagme jeste *kütle* (masa). Subjektat pored participa ima i pridjev *siyah* (crna) koji sužava značenje determinirane imenice i time je pobliže određuje. Na taj način je particip atribut imenici u tom suženom značenju. Particip na *-An* može imati značenje prošlog i sadašnjeg vremena, kako je naprijed već kazano. U ovom slučaju je radnja koju izražava particip prevedena u prošlom vremenu, u skladu sa glagolskim vremenom predikata *korkutuyordu* (...je plašila).

- *Beş on kuruş param, yaz aylarını sürünmeden geçirmemi temin etti, fakat **yaklaşan kış**, arkadaş odalarında, sedir üzerinde yatmanın sonu gelmesini icap ettiriyordu.* (KMM, 12)

Sitan novac koji sam imao omogućio mi je da provedem ljetne mjesece ne živeći bijedno, ali je nadolazeća zima nalagala da se kraju privede spavanje na sofi u sobama prijatelja.

- Subjekat u drugoj rečenici je atributska sintagma *yaklaşan kış*. U prevodu je za *yaklaşan* upotrijebljen particip "nadolazeća". Participi nekih glagola su dobili svojstvo pravih pridjeva, i takvi pridjevi se nazivaju deverbalni, npr. *akar su* (tekuća voda – "tekuća" je u bosanskom jeziku particip i može se upotrijebiti kao atribut, *paslanmaz çelik* (nehrđajući čelik - čelik koji ne hrđa), *gelecek yıl* (naredna godina). Međutim, ograničen je broj participa ovoga oblika u našem jeziku koji se mogu upotrijebiti kao atribut. Ukoliko takav particip označava proces, u našem jeziku se ne koristi u funkciji atributa. U našem primjeru particip "nadolazeća" je deverbalni pridjev i njegovo značenje je "onaj koji dolazi, onaj koji se približava, koji pristiže".

Primjeri participa čiji je korelat u akuzativu u funkciji objekta

- *Annemle babam, kavgalarının ve ayrılıklarının birinin sonunda Paris'te buluşmuşlar, İstanbul'da kalan beni ve ağabeyimi de birbirimizden ayırmışlardı.* (İHŞ, 4)

Majka i otac našli su se u Parizu po završetku jedne od svojih svađa i razdoblja odvojenog života, a mene i brata – obojica smo ostala u Istanbulu – rastavili su jednog od drugoga.

- U atributskoj sintagmi upravni članovi su *beni* i *ağabeyimi* i oni su u rečenici direktan objekat glagola *ayırmak* (rastaviti) koji je u svome obliku *ayırmışlardı* u funkciji predikata. U navedenoj sintagmi je zanimljiv njen prevod "obojica smo ostala u Istanbulu", jer prevod može glasiti i ovako: "a mene i brata koji smo ostali u Istanbulu". Ova atributska sintagma je prevedena samostalnom rečenicom postavljenom tako da je ona rečenica u rečenici. Semantička veza te umetnute rečenice sa imenici i zamjenici kojima je participska sintagma u izvorniku atribut uspostavljena je zamjenicom "obojica" koja svojom semantikom obuhvata zamjenicu *ben* i imenicu *ağabeyim*. Ubacivanjem rečenice u rečenicu, u ovom slučaju je to apozicijska rečenica koja je odvojena crticama, prevodilac je zadržao smisao čitave rečenice.
- *Anadolu'da klasik Acem şiirini model ittihar eden 'saray şairleri'ni daha Selçukiler sarayında görmeye başlıyoruz.* (TB, 17)

U Anadoliji, već na seldžučkom dvoru, možemo vidjeti dvorske pjesnike koji su kao model usvojili klasičnu perzijsku poeziju.

- Upravni član atributske sintagme jeste imenska sintagma *saray şairlerini*. Ona je direktan objekat glagolske imenice *görme*, koja je u dativu, i u bosanskom predstavlja zavisnu objekatsku surečenicu. Iako je rečenica u sadašnjem vremenu, particip *ittihar eden* je preveden u prošlom vremenu zato što korelat i vrijeme to zahtijevaju, tj. sadržaj sintagme se odnosi na prošlo vrijeme – "dvorski pjesnici" i "seldžučki dvor". Dodaci participa jesu *klasik Acem şirini model*, dok *Anadolu'da* pripada glagolu *görmek*.

- *Kıyıda bekleyen çekirgeyi görüp ona "Hey dostum!..." diye bağırmış.* (TDMS, 88)

Ugledao je skakavca koji je čekao na obali i povikao: "Prijatelju!..."

- Upravni član atributske sintagme je *çekirgeyi* koji je ujedno i direktni objekat glagola *görmek* iskazan gerandom na -Ip. *Kıyıda bekleyen* (koji je čekao na obali) daje dodatnu informaciju korelatu. *Çekirge* (skakavac) je vršilac radnje sadržane u glagolu iz kojeg je izveden particip, ali je objekat u rečenici u kojoj je izraženo njegovo svojstvo. Da bi se bolje shvatilo napisaćemo ishodišnu rečenicu: *Çekirgeyi görmüş. Çekirge kıyıda beklemiş.* Prilikom procesa atribucije član koji se ponavlja, u ovom slučaju je to *çekirge*, gubi se, odnosno ova imenica je zamijenjena odnosnom zamjenicom "koji".

Primjeri participa čiji je korelat u dativu u funkciji objekta

- *Böylece, mesela, Aziz İstefan'ın gömülüştünü gösteren resme bir bakıyordun, ama mezar kenarında ağlaşanlar arasında sana sarayının duvarlarındaki resimleri pür neşe, şen şakrak övünerek gösteren prens de var.* (BAK, 114)

Tako, primjerice, gledaš zidnu sliku koja prikazuje polaganje svetoga Stjepana u grob, kad ono među likovima koji plaču pokraj groba opaziš princa koji ti je, radostan, veseo i pun života, gordo pokazao slike na zidovima svoga dvorca.

- U navedenoj složenoj rečenici indirektni objekat glagola *bakmak* je *resme* čiji je atribut izražen participom *gösteren*, a objekat glagola *göstermek* iz kojega je izveden particip na -An je *Aziz İstefan'ın gömülüşünü*. Pored njega u rečenici postoje još dva participa, a to su: a) *ağlaşanlar arasında* (među likovima koji plaču)– ovo je primjer poimeničenog participa. Poimeničeni particip nema korelata i kao takav može imati funkciju objekta ili subjekta u rečenici ili u sintagmi, npr. *Kız kardeşimi arayanları gördün mü?* (Jesi li vidio one koji su tražili moju sestru?). U gornjem primjeru *ağlaşanlar* sa kvazipostpozicijom *ara* vrši funkciju priloške odredbe za mjesto. b) *gösteren prens* (princ koji je pokazao) – zanimljiv je prevod ovog primjera, jer je u rečenici *prens* gramatički subjekat, označava egzistiranje, postojanje, a prevodilac se koristio slobodnim prevodom – dodao glagol "opaziti" i prebacio imenicu "princ" u akuzativ, u funkciju objekta.
- *Kendi kendine alıp başını giden elime bir başkasının eliymiş gibi hayranlıkla bakıyordum.* (BAK, 290)

S čuđenjem sam gledao u svoju ruku koja je sama bježala, kao da je tuđa.

- Korelat upravne sintagme je *elime*, a njen atribut izražen participom je *alıp başını giden* čije je značenje "šmugnuti, kidnuti, strugnuti"⁵. Prevodilac se poslužio glagolom "bježati".

Primjeri participa čiji je korelat u ablativu u funkciji objekta

- *Bunları söylerken mektepte kendisinin de ileri gelen tembellerden olduğunu tamamen unutmuşu benziyordu.* (KMM, 15)

Govoreći to izgledalo je kao da je potpuno zaboravio da je u školi i on bio jedan od vodećih ljenivaca.

- Atributska sintagma *ileri gelen tembellerden olmak* je u formi proparticipa na *-dik* u funkciji objekta radnje *unutmak* predstavljene u obliku *unutmuşu*. Priloška odredba je

⁵ Marija Đinđić, *Yeni Türkçe-Sırpça Sözlük*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 2014, str. 91

mektepte, dok se zamjenicom *kendisinin* izražava subjekat glagolske sintagme *ileri gelen tembellerden olduguunu*. *İleri gelen* ima značenje "ugledna ličnost", a to značenje se naknadno razvilo iz temeljnog značenja ovih riječi: *ileri* – "prednji dio, prednji, budući" i *gelmek* – "doći". Ovo je primjer u kojem je particip preveden na bosanski jezik pridjevom koji ovdje glasi "vodeći". Vremenska sfera kojoj pripada značenje sintagme *ileri gelen tembellerden olduguunu* je prošla, što pokazuje rečenični predikat *benziyordu*, ali i kontekst budući da je riječ o prošlom vremenu, djetinjstvu.

- *Bu geleneksel fakir mahalle manzarasını en sade, en az egzotik yanıyla **işleyen** ressam Hoca Ali Rıza'nın karakalem resimlerinin o sıralarda dergilerde yayımlanan röprodüksiyonlarından çok hoşlanırdım.* (İHŞ, 143)

Istinski sam uživao u reprodukcijama (crtežima u ugljenu, objavljenim u to vrijeme u novinama) slikara Hodže Alija Rize, koji je tradicionalne, siromašne četvrti prikazivao s njihovim najizvornijim i najegzotičnijim obilježjima.

- *Yayımlanan röprodüksiyonlarından* – korelat ove atributske sintagme *röprodüksiyonlarından* je indirektni objekat glagola *hoşlanmak* (uživati). Atribut ovoga korelata je postavljen u zagradu, čime se pokazuje da se radi o apozicijskoj rečenici. Particip je izražen pasivom, kao i u izvornom tekstu, i preveden je u prošlom vremenu, jer to zahtijeva i finitni predikat (*hoşlanırdım* – uživao sam) kao i dodatak same sintagme koja izražava prilošku odredbu za vrijeme (*o sıralarda* – u to vrijeme).

Primjeri participa čiji je korelat u funkciji priloške odredbe vremena

- *İkisi de şişmandı, ama bunu mesele etmeyen bir zamanda ve kültürde yaşadıkları için rahattılar.* (İHŞ, 63)

Objekti su bile debele, ali neopterećene time jer su živjele u vremenu i kulturi koja od toga nije pravila problem.

- Korelati *zaman* i *kültür* su stavljeni u lokativ i predstavljaju prilošku odredbu vremena u uzročnoj sintagmi koja je izražena proparticipom na *-dlk*. Njihov atribut *mesele etmeyen* (koja nije pravila problem) je izražen u negativnom obliku, a njegov dodatak je *bunu*.
- *Bir başka seferinde, annemle babamın bitip tükenmeyen kavgalarının birinden sonra, annem evi terkedince eve getirilen dadı küvette beni yıkarken gene aynı şey geldi başıma.* (İHŞ, 14)

Jedanput mi se isto dogodilo u kadi dok me je kupala dadilja; doveli su je da zamijeni majku koja je bila otišla od kuće nakon jedne od beskrajnih svađa s ocem.

- *Bitip tükenmez* znači beskrajan, tj. "koji nema kraj", "koji je beskrajan". Kao što se može na ovom primjeru vidjeti, pridjevi se mogu staviti u particip, npr. *beyaz olan pantolon* (pantalone koje su bijele). Ovaj primjer dobro pokazuje baš ovu osobinu participa na *-r*: on je pridjev.

Primjeri participa čiji je korelat u funkciji priloške odredbe mjesta

- *Dibinde bir ejderhanın yaşadığı bilinen bir kuyuya incek bir kahraman bulmak, muhakkak ki, dibinde ne olduđu hiç bilinmeyen bir kuyuya inmek cesaretini gösterecek bir insan bulmaktan daha kolaydır.* (KMM, 11)

Nesumnjivo je lakše pronaći junaka koji će ući u bunar za koji se zna da na njegovu dnu živi aždaja, nego čovjeka koji će pokazati hrabrost i ući u bunar za koji se uopće ne zna što se nalazi na njegovu dnu.

- Funkciju priloške odredbe ima imenica *kuyuya* na koju se odnose atributske sintagme kojima su upravni članovi participi *bilinen* i *bilinmeyen*, međutim nisu vezani za istu rečenicu. Subjekt u ovoj rečenici je *kahraman bulmak* (pronaći junaka) uz kojeg se veže particip na *-AcAk*. Ovaj particip ima svoj dodatak koji predstavlja prilošku odredbu mjesta, a to je imenica *kuyuya* čiji je atribut izražen participom na *-An*: *bilinen*, a njegova dopuna je sintagma *dibinde bir ejderhanın yaşadığı*.

- *Cumhuriyet'in ilk döneminde, dedem gibi zengin olup, Nişantaşı'na, bizim Teşvikiye Caddesi'nin çok da uzak olmayan bir köşesine yerleşen zengin bir ailenin çocukları, babalarının bir Abdülhamit paşasından aldığı arsayı ikiye bölmüşler.* (İHŞ, 109)

Potomci jedne obitelji koja se, kao i moj djed, obogatila u ranom razdoblju Republike, nastanili su se na Nişantašu, nedaleko od naše Avenije Tešvikije, podijelivši građevinsko zemljište koje je njihov otac kupio od nekog Abdulhamidovog paše.

- Sintagma *uzak olmayan bir köşesine* vrši funkciju priloške odredbe za mjesto za sintagmu *yerleşen zengin bir ailenin çocukları* (potomci jedne obitelji koja se obogatila) koja ima funkciju subjekta u rečenici. Iako je glagol *yerleşmek* u formi participa na *-An*, on je preveden kao finitni predikat zbog toga što bi prevod na bosanski jezik sadržavao više odnosnih rečenica što bi moglo dovesti do negramatične rečenice. U rečenici postoje tri participa na *-An*, ali je samo jedan (*zengin olup*) preveden odnosnom rečenicom: "koja se, kao i moj djed, obogatila..." Atribut korelata *köşesine* je glagolski pridjev koji glasi *uzak olmayan*. Ovdje je preveden pridjevom "nedaleko", tj. "koji nije daleko". Ova priloška odredba predstavlja apoziciju u rečenici - poblize opisuje Nişantaş, opisuje ga kao "dio koji nije mnogo udaljen od Avenije Tešvikije". Na ovom primjeru se može vidjeti kako u turskom jeziku dolazi niz infinitnih glagolskih formi, a u bosanskom se takva rečenica podijeli i prevede kao složena rečenica.

Primjeri participa čiji je korelat u funkciji priloške odredbe društva

- *Babanın kanı sabaha kadar akacak ve yanında huzurla uyuyan güzel Şirin ile paylaşıkları yatakta ölecektir.* (BAK, 23)

Ocu će krv teći do zore i umrijet će na ležaju što ga je dijelio s lijepom Širin, koja je spokojno spavala pored njega.

- Finitni predikat je u budućem vremenu, a particip *uyuyan* odnosi se na prošlo vrijeme. Ovdje je izbjegnuto ponavljanje odnosne zamjenice "koji" ("koju je dijelio... koja je spokojna spavala") uvođenjem odnosne zamjenice "što" ("što ga je dijelio... koja je spokojno spavala"). Primjer pokazuje kako se u turskoj rečenici mogu pojaviti proparticip

na *-dik* i particip na *-An* i kako oni dobivaju temporalno značenje iz konteksta. Dakle, imaju svoju oznaku vremena koja proizlazi iz značenja, a slažu se sa značenjem finitnog predikata.

GLAGOLSKA IMENICA NA *-dlk*

Glagolske imenice mogu preuzeti različite sintaksičke funkcije u turskoj rečenici. U turskom jeziku postoji šest glagolskih imenica:

1. *-mA*
2. *-mAk*
3. *-mAkIik*
4. *-Iş*
5. *-AcAk*
6. *-dlk*⁶

Glagolske imenice na *-dlk* i *-AcAk* se nazivaju i proparticipima, jer su zbog svoje atributivne funkcije veoma slične participima. U ovom dijelu rada će se fokusirati na glagolsku imenicu na *-dlk* u funkciji atributa, a druge oblike koje se isto mogu naći u ovoj funkciji ne opisujemo, jer to prevazilazi granice našeg rada.

Proparticip na *-dlk* je ključ razumijevanja turske sintakse, međutim on kao i participi u turskom jeziku, za one koje uče turski jezik kao strani, predstavlja problem kojeg je potrebno savladati. On je vrlo frekventan u turskom jeziku. Ima temporalno značenje - označava prošlo i sadašnje vrijeme. Zahvaljujući svojim prisvojnim sufiksima, koji dolaze na njega, vidi se konkretan vršilac radnje sadržane u glagolskoj osnovi iz koje je izvedena glagolska imenica.

Koraci pomoću kojih se ishodišna rečenica preoblikuje:

1. ishodišnu rečenicu uvrstiti u temeljnu na mjesto zamjenice
2. subjekat ishodišne rečenice prebaciti u genitiv
3. predikat ishodišne rečenice prebaciti u proparticip na *-dlk*, sa odgovarajućim prisvojnim sufiksom

Primjer preoblikovanja:

Ishodišna rečenica: *Annem dün parkta arkadaşımı gördü . O kitap okuyordu.*

Prvi korak: *Annem dün annem parkta gördü arkadaşım kitap okuyordu.*

Drugi korak: *Annemin dün parkta gördü arkadaşım kitap okuyordu.*

---

⁶ E. Čaušević, *Gramatika suvremenoga turskog jezika*, Hrvatska sveučilišna naklada, Zagreb 1996, str. 328

Treći korak: *Annemin dün parkta gördüğü arkadaşım kitap okuyordu.*

Ovaj proparticip se u rečenici, prema svom korelatu, odnosi kao atribut i kao glagol prema objektu i priloškoj odredbi:

öldürdüğü kadın – žena koju je ubio

inandığım arkadaş – prijatelj kojem vjerujem

gittiğim gün – dan kad sam otišao

To sve zavisi o vrsti preoblike i komunikativnom cilju koji se želi postići. U atributivnoj funkciji njegov semantički ekvivalent u bosanskom jeziku je odnosna rečenica. Pošto kod ovog proparticipa vremensko značenje prošlosti i sadašnjosti nije razgraničeno, može se prevesti na dva načina:

Arkadadaşımın çalıştığı okul Saraybosna'dadır. – Škola u kojoj je moj prijatelj radio je u Sarajevu./Škola u kojoj moj prijatelj radi je u Sarajevu.

Uglavnom se ovaj proparticip u funkciji atributa prevodi odnosnom rečenicom.

Međutim, kod osoba koji uče turski jezik, ovaj proparticip može predstavljati problem, ne samo smislu koje vrijeme da se stavi, nego i u kojem padežu je njegov korelat bio u ishodišnoj rečenici, npr.

konuştuğum adam:

a) čovjek o kojem sam govorio

b) čovjek s kojim sam razgovarao

U tom slučaju postoji opcija da se stavi zamjenica *kendisi*:

kendisinden konuştuğum adam – čovjek o kojem sam govorio

kendisiyle konuştuğum adam – čovjek s kojim sam razgovarao

U primjeru koji slijedi je jedna ishodišna rečenica. Na više načina se može preoblikovati, zavisno od koji se rečenični član fokusira:

Cuma günü kitapçıdan beş kitap aldım. – U petak sam u knjižari kupila pet knjiga.

- a) *Cuma günü beş kitap **aldığım** kitapçı dün nedense kapalıydı.* – Knjižara u kojoj sam u petak kupila pet knjiga, je jučer iz nekog razloga bila zatvorena.

- b) *Kitapçıdan beş kitap **aldığım Cuma günü babamı gördüm*** – Vidjela sam svog oca u petak, kad sam u knjižari kupila pet knjiga.
- c) *Cuma günü kitapçıdan **aldığım beş kitabı okudum, ama sevmedim.*** – Pročitala sam pet knjiga koje sam u petak kupila u knjižari, međutim nisu mi se svidjele.

Korelat proparticipa nikad ne može biti pokazna zamjenica, broj i pridjev. Jedini slučaj kada se to može desiti jeste da se korelat ponovi:

*Bu kitabı okumadık, ama **verdiğiniz şunu okuduk.*** – Nismo pročitali ovu knjigu, ali jesmo onu koju ste nam dali.

Rečenice u kojima predikat spada u grupu frazeoloških glagola se ne može preoblikovati. Naprimjer rečenica: "Vi ste bacili pogled na njega" se ne može preoblikovati u "pogled kojeg ste bacili na njega". Primjeri nekih frazeoloških glagola: *kulak asmak* (oglušiti se na nešto), *dudak bükmek* (napućiti usne), *kan ağlamak* (gorko plakati), *gönül bağlamak* (zaljubiti se u nekoga), *göz atmak* (baciti pogled na nešto),...

Preparaticip na *-dik* se u funkciji atributa može izraziti i bez prisvojnih sufiksa i takav se susreću u nekim ustaljenim sintagmama:

beklemedik bir zamanda – u neočekivano vrijeme

Nette aramadık yer bırakmadık – Na internetu nije bilo mjesta gdje nismo tražili.

Kırılmadık bir bardak kalmadı – Nije ostala nijedna nerazbijena časa.

işitilmedik şey – nečuvana stvar

Aramadık yer bırakmadı – Nije bilo mjesta gdje nije tražio

bildik yer - poznato mjesto⁷

Zahvaljujući osobini da ima relativnu oznaku vremena, odnosno da može označavati kako glagolsku radnju koja se odvija u sadašnjosti tako i onu koja se odvija u prošlosti, značenje proparticipa na *-dik* se, u pogledu vremena odvijanja radnje koju izražava glagol, ravna prema glagolskom vremenu i obliku predikata, kao i prema kontekstu kojem rečenica pripada. U narednim primjerima ćemo prikazati u kojem sve obliku dolazi predikat u rečenici u kojoj je

⁷ E. Čaušević, *Ustroj, sintaksa i semantika...*, str. 263

prisutan proparticip na *-dlk* i kako taj predikat proparticipu daje oznaku vremena. Zbog toga ćemo navesti više primjera da bi vidjeli kako se može koristiti i prevoditi.

Proparticip na *-dlk* u funkciji atributa

Upotreba proparticipa na *-dlk* u funkciji atributa je vrlo čest u turskom jeziku. Kada proparticip na *-dlk* vrši funkciju atributa, tj. kada pobliže određuje imenicu u glavnoj rečenici, riječ je o njegovoj pridjevskoj upotrebi i tada se prevodi odnosnom rečenicom sa zamjenicama "koji" i "čiji", s tim što treba voditi računa o tome da se one nalaze u kosim padežima, izuzev genitiva.⁸

Naprimjer: "*Okuduğum kitabı beğenmedim.*" (Nije mi se svidjela knjiga KOJU sam pročitala). Sintagma "*okuduğum kitabı*" u prevodu na naš jezik ima ekvivalent u konstrukciji "koju sam pročitala". Uklopljena u rečenicu ova konstrukcija u prevodu na naš jezik postaje zavisna odnosna rečenica sa funkcijom atributa.

Primjeri proparticipa čiji je korelat u apsolutnom padežu u funkciji subjekta

- *Taşla önceden kırıldığı kafatasım kuyuya düşerken parça parça oldu, yüziüm, alnım, yanaklarım ezildi yok oldu.* (BAK, 9)

Moja lubanja, koju je već ranije razbio kamenom, rasprsnula se dok sam padao u jamu, razmrskani su mi lice, čelo i obrazi, kosti polomljene, a usta puna krvi.

- *Taşla önceden kırıldığı kafatasım* (moja lubanja koju je već ranije razbio kamenom) – korelat *kafatasım* je u dubinskoj strukturi objekat glagola *kırmak* koji stoji u formi proparticipa i atribut je te imenice. Prisvojni sufiks za 3. lice jednine na glagolskoj imenici na *-dlk* je oznaka vršioca radnje. Glagolska imenica na *-dlk* zadržava i osobine glagola iz kojega je izvedena i ona može vezati uz sebe dopune i dodatke. U ovome primjeru to su *taşla* (kamenom) - imenica u instrumentalu kojom je označeno sredstvo vršenja radnje i *önceden* (ranije)– priloška odredba za vrijeme.

---

⁸ Ksenija Aykut, *Proparticipi – ključ turske sintakse*, Zadužbina Andrejević, 2007, str. 44

- *Altmış küsur yıllık ömrümde gördüğüm, en hünerli, eli en sihirli, gözü en ince, en mucize nakkaş sensin.* (BAK, 179)

Ti si najdarovitiji i najčudesniji iluminator kojeg sam vidio u svom životu dužem od šezdeset godina, s najčarobnijom rukom i najistančanijim okom.

- Navedena rečenica spada u imenske rečenice. Njen subjekat je *nakkaş* (iluminator), a predikat *sensin*. Glavna rečenica je "ti si najdarovitiji i najčudesniji iluminator", a odnosna rečenica je "kojeg sam vidio u svom životu dužem od šezdeset godina". Konstrukcija sa participom *Altmış küsur yıllık ömrümde gördüğüm* (kojeg sam vidio u svom životu dužem od šezdeset godina) je atribut imenice *nakkaş*. Particip *gördüğüm* je daleko od svog korelata zbog toga što između njih postoje atributi koji sužavaju značenje i preciznije određuju imenicu *nakkaş*. To su: *en hünerli* (najdarovitiji), *eli en sihirli* (s najčarobnijom rukom), *gözü en ince* (najistančanijim okom), *en mucize* (najčudesniji). Kada se gleda rečenica na turskom jeziku, korelat participa na *-dik* je subjekat, ali u prevodu je predikat. Tema (ono što je već poznato) dolazi na početku rečenice, a rema (ono o čemu se tek saznaje) na kraju. Međutim ne podudaraju se uvijek tema i subjekat. Ovdje je tema "ti si najdarovitiji i najčudesniji....", a rema je "iluminator". U kontekstu tema i rema nemaju fiksirano mjesto, već njihovo mjesto određuje govornik. Tako da se tema i subjekat ne moraju podudarati. Subjekt je gramatička kategorija i ona može biti čak i na kraju rečenice, ako je u obavještajnoj strukturi rečenice to govornik tako htio. Da subjekat mora biti i tema važi za rečenicu u apstraktnom smislu, kada se teorijski pristupa rečenici. Ali onog momenta kada se uklapa u kontekst mora se misliti i na to šta toj rečenici prethodi, šta iza te rečenice slijedi i u kojoj okolnosti je ta rečenica upotrijebljena.

Ovo je primjer u kojem se glavna rečenica prevodi u sadašnjem vremenu, a odnosna rečenica u prošlom jer nam tako nalaže priloška odredba za vrijeme - *Altmış küsur yıllık ömrümde* (u svom životu dužem od šezdeset godina).

- *Ama bu tutkuya karşılık, ilhamla yaptığımız resmi o kaçıp saklandığımız insanlar da görüp takdir etsin isteriz.* (BAK, 177)

Ali, suprotno toj strasti, želimo da isti ti ljudi od kojih bježimo i skrivamo se vide i zavole crteže koje smo u nadahnuću nacrtali.

- U ovome primjeru proparticip se pojavljuje kao složeni oblik u kojem su sadržana dva glagola bliskog značenja – jedan je u gerundu na *-Ip* (*kaçıp*), a drugi ima formu proparticipa (*saklandığımız*). Razlog zašto je tako jeste što ovim izrazila koordinacija dvije radnje na taj način što se umjesto prvog glagolskog člana koordinativne sintagme upotrijebio gerund na *-Ip* koji se u svim gramatičkim kategorijama podudara na drugim članom, kojem prethodi, a to je *saklandığımız*.⁹ Njihov korelat je imenica *insanlar*. Proparticip *kaçıp saklandığımız* se prevelo kao "od kojih bježimo i skrivamo se", tj. uz odnosnu zamjenicu "kojih" je došao prijedlog "od". Iz toga se može vidjeti da korelat nije vršitelj radnje proparticipa, nego se na njega prenosi radnja koju izražava glagol iz kojeg je izveden proparticip. I to je glavna razlika između proparticipa i participa. Ishodišna rečenica je *insanlardan saklandık* u značenju "skrivali smo se od ljudi" i upravo se iz nje može vidjeti da je *insanlardan* u ishodišnoj rečenici priloška odredba uzroka.

Primjeri proparticipa čiji je korelat u akuzativu u funkciji objekta

- *Hayriye'nin gördüğü her şeyi tek tek babama yetiştirdiği, onun koynuna gireli beri aklıma geliveriyor, korkuyorum.* (BAK, 145)

Padalo mi je na pamet da bi Hajrija, otkad je postala očeva ljubavnica, mogla prenositi ocu sve što vidi, pa sam se toga i bojala.

- U navedenom primjeru sintagma *Hayriye'nin gördüğü her şeyi* (sve ono što Hajrije vidi) je direktan objekat glagola *yetiştirmek*. Ovaj glagol je došao u formi proparticipa i ima funkciju proširenog subjekta. Atribut za neodređenu imenicu *her şeyi* je *gördüğü*, a njegov subjekat je *Hayriye*, lična imenica koja stoji u genitivu, ali je također determinansa za konstrukciju *yetiştirdiği*. U prevodu se može primjetiti da stoji modalni glagol "moći", iako njegovo značenje nije vidljivo u izvorniku (*yetiştirdiği* – mogla prenositi). Razlog tome je što se ovom rečenicom "Padalo mi je na pamet" iznosi pretpostavka i zato je došao modalni glagol "moći".

---

⁹ E. Čaušević, *Gramatika suvremenoga...*, str. 374-375

- *Aliye buna karşı alacağı vaziyeti kararlaştırmadan Hatice Hanım elinde bir değinekle koşmuş, sağa sola değneği sallamaya başlamış ve hasil olan kargaşalıkta hemen **Sabri'nin dövdiği küçüğü** kulaklarından yakalamış, o da dövmeye başlamıştı.* (VK, 11)

Prije nego što je Aliye riješila situaciju, Hatice je otrčala sa šipkom u rukama i počela mahati njome na sve strane i u tom haosu koji je nastao odmah je šćepala za uho dijete koje je Sabri udarao, i počela ga tući.

- Pošto je ovo složena rečenica, fokusiraćemo se na jednu – ...*Sabri'nin dövdiği küçüğü kulaklarından yakalamış* (odmah je šćepala za uho dijete koje je Sabri udarao). Glavna rečenica je *küçüğü kulaklarından yakalamış* (šćepala je za uho dijete), a atributska sintagma koja se na naš jezik prevodi zavisnom odnosnom rečenicom je *Sabri'nin dövdiği* (koje je Sabri udarao). Subjekat glavne rečenice je *Hatice hanım*, a subjekat atributske sintagme stoji u genitivu i to je *Sabri*. Glagol *yakalamak* je dvostruko prelazan i ima dva objekta, a to su *küçüğü* (dijete) i *kulaklarından* (za uho), međutim proparticip se odnosi samo na imenicu u funkciji direktnog objekta, a to je *küçüğü*.

- *Bazan da harfler, tuhaf düzenleriyle alfabeyi ilk **hecelediğim günleri** bana sihirle hatırlatırdı.* (İHŞ, 69)

Katkad bi me čudan poredak slova u nekom natpisu kao čarolijom podsjetio na dane kada sam tek sricao abecedu.

- U ovoj vremenskoj rečenici imenica *günler* je direktan objekat glagola *hatırlatmak*. Atributska konstrukcija izražena proparticipom *hecelediğim günleri* najprije daje vremensko značenje "dane kada sam sricao". Proparticip *hecelediğim* je atribut imenice *günler*.

- *Bu yüzden gözü orada **yaşayanların** İstanbul'da **gördüğü** asıl **ayrıntı ve malzemeyi** yakalıyordu.* (İHŞ, 38)

Zbog toga su mu zapali za oči detalji i materijal koji zamijete samo oni koji stalno žive u Istanbulu.

- U gore navedenom primjeru subjekat proparticipa na *-dlk* je *yaşayanlar* koji je po formi particip. U pitanju je poimeničeni particip koji se pojavljuje se u množini: *yaşayan-lar*. Kao što se može vidjeti, proparticip može dobiti posvojni sufiks za 3. lice jednine premda je njegov subjekat u množini. Razlog tome jeste što *yaşayanlar* nije zbirna imenica i zbog toga se ona uzima kao jedna cjelina. Ona svojim oblikom označava množinu, međutim, po pravilu, nema množinu. U prevodu su dodate dvije riječi: "stalno" i "samo". Da objasnimo razliku između tri prevoda koja mogu ovdje biti, i zašto se prevodilac odlučio baš za taj prevod: **1.)** "Samo oni koji stalno žive u Istanbulu" – imaju najviše iskustva, stalno posmatraju i gledaju pa najviše i vide, zapaze svaku promjenu. **2.)** "Oni koji žive u Istanbulu" – mogu biti oni koji su se tek doselili, koji mijenjaju mjesto boravka, rijetko ili često, ne zapažaju sve detalje. **3.)** "Stanovnici Istanbula" – skoro jednaki drugoj grupi, ali su povezaniiji sa gradom. Za razliku od prve grupe, ne moraju biti dugo nastanjeni i mogu spadati u one koji mijenjaju boravište. Ono što se može primjetiti u čitavoj sintagmi jeste što korelat ima svoj pridjev *asıl* koji je došao ispred njega, a poslije proparticipa na *-dlk*. Kao što je već navedeno u dijelu o participu, pridjev je suzio značenje imenice i time je proparticip atribut imenici u suženom značenju. Proparticip *gördüğü* je atribut za dvije imenice u funkciji direktnog objekta – *ayrıntı* (detalji) i *malzemeyi* (materijal). Pošto proparticip na *-dlk* može imati svoje dopune i dodatke, a u ovom slučaju je to *Istanbul'da*. Također, i zamjenica *orada* se odnosi na *Istanbul*.

Primjeri proparticipa čiji je korelat u dativu u funkciji objekta

- *Evvelce bana iş bulmaları için **müracaat ettiğim** ve hiç de fena **muamele görmediğim** bazı **tanudklara** sokakta rastladığım zaman başımı önüme eğip hızla geçiyordum; evvelce bana yemek yedirmelerini serbestçe **rica ettiğim** ve dıklmadan **ödünç para aldığım arkadaşlarıma** karşı bile değişmişim. (KMM, 12)*

Kada bih na ulici susreo neke poznanike kojima sam se ranije obraćao da mi pronađu posao i od kojih nikada nisam doživio ružan tretman, zabrzao bih pognuvši glavu; promijenio sam se čak i prema prijateljima koji su me ranije znali nahraniti i od kojih sam slobodno tražio i bez ustezanja posuđivao novac.

- Korelat *tanıdıklara* ima dva atributa izražena proparticipom na *-dlk*: *müracaat ettiğim* (kojima sam se obraćao) i *fena muamele görmediğim* (od kojih nikada nisam doživio ružan tretman). Proparticip *müracaat ettiğim* ima svoje dodatke i dopune, a to su *evvelce* (kojima sam se ranije obraćao) i *bana iş bulmaları için* (kojima sam se obraćao da mi pronađu posao). Kao što se vidi, priloška odredba za vrijeme *evvelce* se odnosi na proparticip, a ne na njegov dodatak *bana iş bulmaları için*. Korelat *tanıdıklara* je u funkciji indirektnog objekta glagola *geçirmek* koji je u ovoj rečenici predikat (*geçiyordu*).

U gore navedenom primjeru ima još jedan korelat sa dva atributa izražena proparticipom na *-dlk*, a to su *serbestçe rica ettiğim* ve *dılmadan ödünç para aldığıım* *arkadaşlarıma* u značenju "od kojih sam slobodno mogao zamoliti (zatražiti) i od kojih sam bez ustezanja posuđivao novac." Prvi proparticip je izveden iz glagola *rica etmek* (moliti nekoga za nešto) i on ima dopunu u sintagmi *bana yemek yedirmelerini* (da me nahrane). Priloškoodredbenu dopunu drugoga proparticipa izvedenoga iz glagola *kimseden ödünç para almak* (posuditi novac od nekoga) pojavljuje se u u obliku *dılmadan*. To je kvazigerund na *-mAdAn* izveden iz glagola *dılmak* (ući, napasti, biti zavučen).

- 3. Bölüm'de *bahsettiğimiz Dil Encümeni'ne* dönersek: *Encümen zamanını boşa harcamıyordu*. (TB, 71)

Ako se vratimo na Jezički Komitet o kojem smo govorili u trećem poglavlju: Komitet nije gubio vrijeme.

- Navedena rečenica je složena, pogodbeno. Korelat proparticipa *bahsettiğimiz* je *Dil Encümeni'ne* i ona pripada zavisnoj rečenici kao indirektni objekat glagola *dönmek*. Proparticip *bahsettiğimiz* u značenju "o kojem smo govorili" i njegova dopuna *3. Bölüm'de* skupa sa korelatom daju značenje: "Jezički komitet o kojem smo govorili u trećem poglavlju."

- *Size ölmüş anamın, şehit babamın ruhuna yemin ediyorum ki, eğer kasabada **Tosun Bey'in yaptığı fenalığa** mani olmazsam elimle Tosun Bey'i öldürürüm.* (VK, 39)

Kunem vam se dušom svoje mrtve majke i oca šehida da ako ja ne spriječim zlo koje Tosun Bey nanosi u kasabi ubiću ga vlastitim rukama.

- Atributska konstrukcija *Tosun Bey'in yaptığı fenalığa* (zlo koje Tosun Bey nanosi) ima funkciju indirektnog objekta za glagol *mani olmak* koji je predikat u zavisnom dijelu složene pogodbene rečenice (*mani olmazsam*). Subjekt radnje sadržane u proparticipu je lično ime *Tosun Bey*, a dodatak proparticipa je *kasabada*. Kao što je već ranije rečeno, proparticip može označavati prošlo i sadašnje vrijeme. Također se dešava se da je glavna rečenica u sadašnjem vremenu, a proparticip preveden u prošlom i obrnuto, ali i da su glavna rečenica i proparticip u istom vremenu. Koje vrijeme treba upotrijebiti zavisi od konteksta same rečenice. Proparticip *Tosun Bey'in yaptığı fenalığa* je preveden u sadašnjem vremenu, a ne u prošlom, zbog toga što *olmazsam* znači "ako ne budem", tj. buduću radnju, zato što predikat *öldürürüm* označava budućnost. Prema tome, proparticip označava sadašnju radnju, a ne prošlu, završenu radnju.

- *İnsanlar kendilerini karşılarında **rahat hissetmedikleri** yüksek seviyeden **kelimelere** bildik bir şekil verirler.* (TB, 22)

Ljudi daju neki poznati oblik riječima koje pripadaju visokom jeziku i zbog kojih se osjećaju nelagodnim.

- Sintagma *rahat hissetmedikleri yüksek seviyeden kelimelere* (riječima koje pripadaju visokom jeziku) je indirektni objekat glagola *vermek*. Subjekt proparticipa *rahat hissetmedikleri* (zbog kojih se osjećaju nelagodnim) je *insanlar*, međutim on ne može stajati u genitivu jer je on i subjekat same rečenice. Zbog toga je kao subjekat glagola u proparticipu označen odgovarajućim prisvojnim sufiksom.

Primjeri proparticipa čiji je korelat u ablativu u funkciji objekta

- *Onu öyle iyi anlıyordum ki," dedi Eniştem bana, "onu anladığım için birlikte düşünmekte olduğumuz şeyden korkuyordum da.* (BAK, 117)

"To sam tako dobro razumio da sam se, upravo zbog toga, počeo bojati onoga o čemu smo obojica zajedno razmišljali", priča mi Tetak.

- U ovom primjeru je proparticip na *-dlk* izveden iz složenog glagolskog oblika *düşünmekte* olmak. Taj složeni oblik sastoji se iz glagolske imenice na *-mAk* u lokativu i glagola *olmak*. Tako složen glagolski oblik je perifrastična konjugacija. Ovaj oblik perifrastične konjugacije izražava glagolsku radnju koja traje u sadašnjosti ili prošlosti. Proparticip *düşünmekte olduğumuz* sa svojim korelatom *şey* ima značenje "ono o čemu smo razmišljali". Korelat *şey* je dalji objekat glagola *korkmak* koji je u funkciji predikata (*korkuyordum*).

- *Muayyen bir şey anlatmıyor, çocukluğumdan, askerliğimden, okuduğum kitaplardan, kurduğum hayallerden, komşumuz Fahriye'den ve tanıdığım eşkıyalardan bahsediyordum.* (KMM, 105)

Nisam ništa konkretno govorio; priča sam o svom djetinjstvu, vojnoj službi, knjigama koje sam pročitao, snovima koje sam sanjao, o našoj komšinici Fahriye i razbojnicima koje sam poznao.

- Finitni predikat u prethodnom primjeru je u prošlom vremenu i po njemu se ravna glagolsko vrijeme predikata u zavisnoj rečenici u prevodu na naš jezik. Gramatičke konstrukcije u kojima oblik proparticipa ima funkciju atributa, kao što su: *okuduğum kitaplardan* (o knjigama koje sam pročitao), *kurduğum hayallerden* (o snovima koje sam sanjao) i *tanıdığım eşkıyalardan* (o razbojnicima koje sam poznao) su indirektni objekat glagola *bahsetmek* koji ima funkciju predikata (*bahsediyorum*). Može se primjetiti da je subjekat radnje koju izražava glagol iz kojega je izveden proparticip isti kao i subjekat ove složene rečenice (tj. *Muayyen bir şey anlatmıyor... bahsediyordum* – 1. lice jednine)

Proparticip na *-dlk* čiji je korelat u funkciji priloške odredbe

Jedan od načina na koji proparticip na *-dlk* također može imati funkciju priloške odredbe jeste kada je u atributskoj funkciji sa odgovarajućom imenicom koju određuje. Na ovaj način se formiraju priloške odredbe za vrijeme, mjesto, način, uzrok, itd., a na naš jezik se prevode odgovarajućim zavisnosloženim rečenicama. Navest ćemo nekoliko primjera proparticipa na *-dlk* u funkciju atributa za imenicu koja je upravni član konstrukcije, a koja se pojavljuje u funkciji priloške odredbe.

Priloška odredba za vrijeme

- *Öleceğimi kederle **anladığım zaman**, içimi inanılmaz bir genişlik hissi sardı.* (BAK, 11)
Kada sam s tugom shvatio da ću umrijeti, obuzeo me nevjerovatan osjećaj blaženstva.

- Proparticip u atributskoj funkciji i imenica u značenju vremena, kao što su *vakit, sabah, yıl, gün, zaman*,... označavaju prilošku odredbu za vrijeme, koja se prevodi zavisnom vremenskom rečenicom. U našem primjeru proparticip izveden iz glagola *anlamak* (shvatiti, razmjeti) je atribut imenici *zaman* te skupa daju značenje "kada sam shvatio". Dopune za ovu sintagmu su *öleceğimi kederle*.

- *Babamın evine **gidip gidip** tencerelere, kap kaçağa, fincanlara **bakıp** uzun uzun **ağladığım** ve geceleri birbirimize destek olmak için çocuklarla koyun koyuna **uyuduğumuz o günlerde** Hasan bana o fırsatı vermedi.* (BAK, 51)

Tih dana, kad sam odlazila u očinsku kuću i dugo plakala gledajući lonce, kuhinjske posude i findžane, i tih noći što smo ih djeca i ja provodili zagrljeni da bismo ohrabрили jedni druge, Hasan mi nije dao priliku da ga zavolim.

- U datom primjeru priloška odredba za vrijeme je *günlerde* i ona je u množini, jer ukazuje na ponavljanje radnje. Ovaj korelat ima više atributa sa *-dlk*, a to su:
*1. Babamın evine **gidip gidip günlerde*** – Navedeni proparticip je stavljen u gerund na *-Ip*, međutim zna se da ko je njegov subjekat jer se veže za naredni gerund (*bakıp*), a taj naredni

gerund se veže za proparticip kojim je izraženo lice (*ağladığım*). Iako se ispred njega nalazi *babamın*, on se ne može smatrati njegovim subjektom iz dva razloga:

a) *babamın* se odnosi na *evine* (očinska kuća)

b) gerund se mora podudarati prema glagolskom obliku kojem prethodi. U ovom slučaju je to *ağladığım*.

Dodatak za ovu atributsku konstrukciju jeste *babamın evine* (očinska kuća).

2. *tencerelere, kap kaçağa, fincanlara bakıp günlerde* – Kao i prošli, i ovaj proparticip je izražen gerundom na *-Ip*. Ovaj proparticip i proparticip *gidip gidip* su izraženi gerundom na *-Ip*, jer je subjekat odnosne rečenice isti što se pokazuje trećim proparticipom (*ağladığım*). Njegovi dodaci su: *tencerelere, kap kaçağa i fincanlara*. U prevodu je ovaj proparticip preveden prilogom sadašnjeg vremena na *-cı*, jer se dešava u isto vrijeme sa nekom drugom radnjom, a to je proparticip *ağladığım*. Pošto se na taj način izrazio način vršenja radnje, on se može supstituirati gerundom na *-ArAk*.¹⁰

3. *uzun uzun ağladığım günlerde* – Dodatak za ovaj proparticip jeste *uzun uzun*, reduplicirani predikatni atribut. Također se i prethodni proparticip (*bakıp*) veže za njega, u smislu priloške odredbe načina.

4. *geceleri (...) uyuduğumuz günlerde* – Iako je korelat isti, subjekat ovog proparticipa i prethodna tri nije isti. U prethodna tri proparticipa subjekat je 1. lice jednine, a ovdje je subjekat 1. lice množine. To pokazuje da proparticip na *-dlk* može imati više svojih subjekata u odnosnoj rečenici. Njegovi dodaci su od *geceleri* do *koyun koyuna*.

Priloška odredba za način

- *Ve o, yatakta yatarken Tosun Bey kız mektebini yirmi dört saatten beri hissettiği çarpıntı ile ziyaret etmişti.* (VK, 30)

I dok je ležala u krevetu, Tosun Bey je, sa otkucajima srca koje je osjećao 24 sata, posjetio žensku školu.

- Subjekt atributske sintagme *hissettiği çarpıntı ile* (sa otkucajima srca koje je osjećao) je *Tosun Bey*. Njena dopuna je *yirmi dört saatten beri* (24 sata), dok je *kız mektebini* direktni

---

¹⁰ Ibid, str. 376

objekat glagola *ziyaret etmek* (posjetiti) koji u rečenici ima funkciju predikata (*ziyaret etmişti*) Korelat proparticipa je *çarpıntı* i zajedno sa padežom instrumentalom (*ile*) vrši funkciju priloške odredbe za način.

- *Soğuktan donan ellerini uğuşturuyor ve annesinin keçi kırptıkları makasla kestiği kertikli saçlarını kaşıyordu.* (A, 37)

Trljao je promrzle ruke i češao neravnu kosu koju mu je majka ošišala makazama kojima strižu koze.

- Korelat *makasla* je u instrumentalu, što pokazuje njegovu funkciju priloške odredbe. Njegov atribut je proparticip *kırptıkları* (kojima strižu), zajedno sa svojom dopunom *keçi*. Iako u rečenici nije označeno, subjekat ovog proparticipa je *onlar*. Navedena priloška odredba za način je dopuna atributske konstrukcije *annesinin kestiği* čiji je korelat *saçlarını*.

- *Tosun Bey'in ölünceye kadar hatırladığı tatli bir ihtizazla: Bu toprak benim toprağım, bu kasaba benim kasabam, bunu sev, bunu muhafaza et, dedi.* (VK, 45)

Sa slatkom snagom koje se Tosun Bey sjećao sve do svoje smrti je rekla: Ova zemlja je moja zemlja, ova kasaba je moja kasaba, voli je i čuvaj je.

- Sintagma *Tosun Bey'in ölünceye kadar hatırladığı tatli bir ihtizazla* je u instrumentalu i predstavlja prilošku odredbu za način. Korelat proparticipa je *ihtizaz* (snaga), a njegov atribut pored proparticipa jeste *tatli bir* (slatka). Subjekt proparticipa *hatırladığı* (koje se sjećao) je *Tosun Bey*, a njegov dodatak je *ölünceye kadar* (do svoje smrti) koja ima funkciju priloške odredbe za vrijeme za tu sintagmu.

Priloška odredba za mjesto

- *Dil, sahip olduğu kurallar ve yasalar bütünü içinde canlılığını sürdüren bir varlıktır.* (TB, 9)

Jezik je biće koje održava svoj život u svim pravilima i zakonima koja su mu svojstvena.

- U ovom primjeru *sahip olduğu* je preveden "u vlasništvu". Jedan od značenja glagola *sahip olmak* je "steći". Međutim, ovdje je bolje upotrijebiti "koja su mu svojstvena", nego "koja posjeduje, koja ima,..." Iako je subjekat proparticipa *dil*, on nije stavljen u genitiv jer je *dil* ujedno i subjekat čitave rečenice. Proparticip *sahip olduğu* ima dva korelata, a to su *kurallar* i *yasalar*. Oni skupa grade konstrukciju sa imenicom *bütün*, a potom cijela ta konstrukcija sa kvazipostpozicijom *içinde* gradi prilošku odredbu za mjesto.

- *Babanın kanı sabaha kadar akacak ve yanında huzurla uyuyan güzel Şirin ile paylaştıkları yatakta ölecektir.* (BAK, 23)

Ocu će krv teći do zore i umrijet će na ležaju što ga je dijelio s lijepom Širin, koja je spokojno spavala pored njega.

- Finitni predikat je u budućem vremenu, a predikat zavisne rečenice, koja je prevod sintagme sa proparticipom, dolazi u prošlom vremenu. Ovo je primjer kako proparticip na *-dlk* ima temporalno značenje, tj. pokazuje da proparticip na *-dlk* ima svoju oznaku vremena koja proizlazi iz značenja, a slaže se sa značenjem finitnog predikata. Mjesni prilog u ovoj rečenici izražen je konstrukcijom *paylaştıkları yatakta* u kojoj proparticip *paylaştıkları* ima funkciju atributa za imenicu *yatak*. U prevodu na naš jezik ova konstrukcija glasi "na ležaju što ga je dijelio". I u našem jeziku zavisna rečenica "što ga je dijelio" ima funkciju atributa prema imenici "ležaj".

Priloška odredba dopuštanja

- *Onlara hiç dokunmadığım halde gözlerim kirpiklerim şimdi kadın gözü ve kirpiği olmuşlardı.* (BAK, 369)

Iako ih nisam bio ni dotakao, moje oči i trepavice sad su bile ženske.

- U ovom primjeru *Onlara hiç dokunmadığım halde* (iako ih nisam bio ni dotakao) ima funkciju priloške odredbe dopuštanja. Imenica *hal* je u lokativu, jer oblik *-diğl halde* je adverbijal koji može označavati koncesivnost, pa se u tom smislu ova rečenica na bosanski jezik prevodi dopusnom rečenicom sa veznicima "makar, iako, premda, mada",...

ZAKLJUČAK

Cilj ovog rada je objasniti na koji način se koristi particip i proparticip u atributskoj funkciji, a potom kako se te turske atributske konstrukcije prevode na bosanski jezik. S obzirom da je turski jezik bogat participima i proparticipima, oni se veoma često pojavljuju u tekstu, ali i u usmenoj komunikaciji. U ovome radu obrađeni su particip na *-An* proparticip na *-dlk* u atributskoj funkciji. U radu smo se najprije osvrnuli na tvorbu participa i proparticipa, a potom smo analizom primjera iz izabranoga korpusa pokazali kako se particip na *-An* i proparticip na *-dlk* upotrebljavaju u navedenoj funkciji. Primjeri su pokazali da se najčešće prevode na bosanski jezik odnosnom rečenicom ili deverbalskim pridjevom. Istaknimo i to da ovi kompleksni atributi, tj. atributske sintagme uvijek stoje ispred imenice koja je njihov korelat, kao što općenito u turskom jeziku atribut (determinator) uvijek dolazi ispred riječi na koju se odnosi (koju determinira). Jedan korelat može imati više atributa izraženih participom na *-An* i/ili proparticipom na *-dlk*.

U radu je, prilikom analize participa i proparticipa, korištena kontrastivna metoda kako bi se što bolje istakli ekvivalenti turskih participa i proparticipa u bosanskom jeziku. Ovim kontrastiranjem se objasnila njihova uloga u prevođenju odnosnih rečenica sa bosanskog na turski jezik.

Na osnovu analiziranog korpusa može se prikazati velika zastupljenost i upotreba participa i proparticipa u turskom jeziku, koji predstavljaju "ključ" za razumijevanje turskog jezičkog sklopa. Oni zahtijevaju od onih koji uče turski kao strani jezik poseban rad i angažovanje kako bi se savladali svi oblici njihovih upotreba. Mi smo se osvrnuli na samo jednu upotrebu, a to je atributska. Opšte poznata činjenica je da je redosljed turskih riječi u rečenici obrnut redosljedu riječi u bosanskoj rečenici i to se može najbolje vidjeti kroz korištenje participa i proparticipa.

SKRAĆENICE

- A – *Ayran*, Sabahattin Ali
- BAK – *Benim Adım Kırmızı*, Orhan Pamuk
- İHŞ – *İstanbul, Hatıralar ve Şehir*, Orhan Pamuk
- KMM – *Kürk Mantolu Madonna*, Sabahattin Ali
- TB - *Trajik Başarı: Türk Dil Reformu*, Geoffrey Lewis, sa engleskog preveo Mehmet Fatih Uslu
- TDMS - *Türk Dnyası Masallarından Seçmeler*, Yalçın Yılmaz, Mehmet Topsakal, İlyas Üşenmez Emek
- VK – *Vurun Kahpeye*, Halide Edip Adıvar

IZVORI

- Ali, Sabahattin, "Ayran", u: *Izbor iz savremene turske proze*, Mirjana Teodosijević, Beograd, 1997.
- Ali, Sabahattin, *Kürk Mantolu Madonna*, Yapı Kredi, İstanbul, 1997.
- Ali, Sabahattin, *Madona u krznenom kaputu*, sa turskog prevela Dunja Novosel, Hena Com, 2012.
- Edip Adıvar, Halide, *Vurun Kahpeye*, Can Yayınları, 2017.
- Lewis, Geoffrey, *Trajik Başarı: Türk Dil Reformu*, sa engleskog preveo Mehmet Fatih Uslu, Çeviribilim, 2016.
- Pamuk, Orhan, *Benim Adım Kırmızı*, İletişim Yayıncılık A.Ş., İstanbul, 1998.
- Pamuk, Orhan, *Istanbul: Grad, sjećanja*, sa turskog preveo Ekrem Čaušević, Buybook, Sarajevo, 2007.
- Pamuk, Orhan, *İstanbul, Hatıralar ve Şehir*, Yapı Kredi Yayınları, 2003.
- Pamuk, Orhan, *Zovem se crvena*, sa turskog preveli Ekrem Čaušević i Marta Andrić, Buybook, Sarajevo, 2010.
- Yalçın Yılmaz, Mehmet; Topsakal, İlyas; Üşenmez, Emek, *Türk Dünyası Masallarından Seçmeler*, Türk Dünyası Vakfı, 2014.

LITERATURA

- Aykut, Ksenija, *Proparticipi – ključ turske sintakse*, Zadužbina Andrejević, Beograd, 2007.
- Bakšić, Sabina; Čatović, Alena; Ertanır, Esra, *Vrijeme je za turski*, Fono, Istanbul, 2011.
- Bašić, Mirza, "Proparticipi u funkciji proširenih atributnih dopuna u turskome i ekvivalenti u bosanskom jeziku", u: *Bosanski jezik*, br. 11, Filozofski fakultet Univerziteta u Tuzli, Tuzla, 2014, str. 46-54
- Bugarski, Ranko, *Uvod u opštu lingvistiku*, Čigoja štampa, Beograd, 1996.
- Čaušević, Ekrem, *Gramatika suvremenoga turskog jezika*, Hrvatska sveučilišna naklada, Zagreb, 1996.
- Čaušević, Ekrem, *Ustroj, sintaksa i semantika infinitivnih glagolskih oblika u turskom jeziku*, Ibis grafika d.o.o., Zagreb, 2018.
- Čaušević, Ekrem, "Struktura turske rečenice", u: *Suvremena lingvistika*, svezak 1, br. 37, Hrvatsko filološko društvo, Zagreb, 1994, str. 5-34
- Đinđić, Marija, *Yeni Türkçe- Sırça Sözlük*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 2014.
- Đinđić, Slavoljub, *Udžbenik turskog jezika*, Naučna knjiga, Beograd, 1989.
- Filan, Kerima, Neobjavljena predavanja iz predmeta *Sintaksa infinitivnih formi*, održanih održana u akademskoj 2021/22.
- Filan, Kerima, Neobjavljena predavanja iz predmeta *Tvorba riječi u turskom jeziku broj 1 i 2*, održanih u akademskoj 2020/21.
- Göknel, Yüksel, *Turkish Grammar Academic Edition*, Vivatinell Bilim-Kültür Yayınları, Istanbul, 2012.
- Hodžić, Jasmin, "Kratka analiza opisa sintakse u gramatikama bosanskog jezika", u: *Drugi simpozij u bosanskom jeziku: istraživanje, normiranje i učenje bosanskoga jezika – dosadašnji rezultati, potrebe i perspektive*, knjiga 24, Institut za jezik Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo, 12-13. mart 2015, str. 347-366
- Jahić, Dževad; Halilović, Senahid; Palić, Ismail, *Gramatika bosanskog jezika*, Dom štampe, Zenica, 2000.
- Lewis, Geoffrey, *Turkish Grammar Second Edition*, Oxford University Press Inc., New York, 2000.

- Pavlović, Vladimir, *O prevodilaštvu i prevodiocima*, Multi servis Beograd, Beograd, 2000.
- Türkmen, Fidan, *Yabancılar İçin Türkçe Dil Bilgisi 1*, Ege Üniversitesi Basımevi, İzmir, 2009.
- Yeşilyurt, Şeyda, "Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretimin '-Dlk' ve 'An' Sıfat Fııl Ekiyle Yapılan Cümle Birleştirmelerini Cümle Ögesi ve Zaman Ekine Göre İnceleme", u: *Turkish Studies*, 13/27, Skopje-Ankara, 2012, str. 1603-1710